

Procjena, nadgledanje i vrednovanje reforme sektora bezbjednosti i rodna pitanja

SADRŽAJ

Zbog čega su rodna pitanja bitna za procjenu i NiV RSB-a?

Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u procjenu i NiV RSB-a?

Izazovi i mogućnosti u postkonfliktnom periodu

Dodatne informacije

Jasno je prepoznata činjenica da reforma sektora bezbjednosti (RSB) treba da zadovolji različite bezbjednosne potrebe muškaraca, žena, mladića, dječaka, djevojaka i djevojčica. Integracija rodnih pitanja takođe predstavlja ključnu pretpostavku djelotvornosti i odgovornosti sektora bezbjednosti, kao i uspostavljanja lokalnog vlasništva i legitimeteta nad procesima RSB-a.

Ovaj Praktikum daje kratak uvod u koristi od integrisanja rodnih pitanja u procjenu, nadgledanje i vrednovanje (NiV) RSB-a, kao i praktične informacije o tome kako to postići.

Ovaj Praktikum se zasniva na opširnijem Priručniku, a zajedno čine **Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u**. Pošto mu je namjena da onima koji kreiraju politiku i koji se praktično bave pitanjima RSB-a obezbijedi osnovne informacije o rodu, ovaj Set priručnika sadrži 13 Priručnika sa odgovarajućim Praktikumima - vidi *Dodatne informacije*.

Zbog čega su rodna pitanja bitna za procjenu i NiV RSB-a?

Procjena podrazumijeva proces sistematskog prikupljanja podataka, koji za cilj ima da jasno odrazi datu situaciju. Ovim procesom se analizira kontekst - uključujući različite faktore, učesnike, rizike i potrebe - kako bi se odredili programski ciljevi i napravila osnova za buduće NiV.

Nadgledanje je „stalna aktivnost koja prije svega za cilj ima da menadžerima i glavnim učesnicima pruža redovne povratne informacije, nagovještava napredak ili ukazuje na njegov izostanak u ostvarivanju očekivanih rezultata. Nadgledanjem se upoređuje stvarno stanje ili djelovanje sa onim što je bilo planirano ili očekivano u skladu sa unaprijed utvrđenim standardima. Nadgledanje, uopšteno gledano, obuhvata prikupljanje i analizu podataka o procesu, strategijama i rezultatima primjene, te preporučivanje popravni mjera.“¹

Vrednovanje je „sistematska i objektivna procjena tekućeg ili završenog projekta, programa ili politike; njegove/njene izrade, primjene i rezultata. Za cilj ima da odredi relevantnost i stepen ispunjenosti ciljeva, da odredi efikasnost razvoja, djelotvornost, uticaj i održivost. Vrednovanjem bi trebalo da se dođe do vjerodostojnih i korisnih informacija koje omogućavaju da i korisnici i donatori naučene lekcije uvrste u proces odlučivanja. Vrednovanje se odnosi i na proces određivanja značaja ili vrijednosti aktivnosti, politike ili programa.“²

Rod se odnosi na uloge i odnose, osobine ličnosti, stavove, ponašanje i vrijednosti koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. „Rod“ se stoga odnosi na naučene razlike između muškaraca i žena dok „pol“ označava biološke razlike između muškaraca i žena. Rodne uloge se u velikoj mjeri razlikuju u okviru jedne ili više kultura i vremenom se mogu mijenjati. Rod se ne odnosi samo na žene i muškarce, već i na njihove međusobne odnose.

Ojačati pružanje bezbjednosti i pravde

- Muškarci, žene, mladići, djevojke, djevojčice i dječaci imaju različite bezbjednosne i pravosudne potrebe, prioritete i kapacitete. Rodno odgovorni procesi procjena i NiV RSB-a će dati preciznije informacije koje će omogućiti da reformski procesi budu tako osmišljeni i primijenjeni da bolje zadovolje specifične potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka.
- Rodno odgovorne procjene i NiV mogu dovesti do jačanja prevencije i odgovora na rodno nasilje (RN), u koje spadaju nasilje u porodici, trgovina ljudima i nasilje bandi.

Sveobuhvatna i participativna RSB

- Povećanje učešća marginalizovanih grupa, poput žena, etničkih manjina i starosjedelačkog stanovništva, u procese procjene i NiV će dovesti do izgradnje povjerenja civila u proces RSB-a i do upravljanja njim sa lokalnog nivoa.
- Povećanjem učešća marginalizovanih grupa se može unaprijediti tačnost i sveobuhvatnost prikupljenih podataka.

Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)

Osim opšte analize državnog konteksta, procjena treba za cilj da ima da se odgovori na sljedeća pitanja:

1. Kolike su postojeće nadležnost i kapacitet institucija sektora bezbjednosti? Koji su to osnovni nedostaci? Kojim reformama treba dati prioritet?

Pitanja koja se odnose na rod: Koliki je procenat zaposlenih žena i muškaraca i na kojim pozicijama se oni nalaze? Da li je na djelotvoran način spriječeno rodno nasilje, da li je na njega odgovoreno i da li je ono sankcionisano? Da li pripadnici sektora bezbjednosti učestvuju u kršenju ljudskih prava, uključujući RN? Da li institucije sektora bezbjednosti sarađuju sa OCD, uključujući organizacije žena?

2. Koje su to različite bezbjednosne i pravosudne potrebe, shvatanja i prioriteta muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka i lokalnih zajednica?

Pitanja koja se odnose na rod: Koji se oblici RN-a javljaju i u kom stepenu, uključujući RN nad muškarcima, mladićima i dječacima? Da li muškarci, žene, mladići, djevojke, djevojčice i dječaci imaju jednak pristup bezbjednosnim i pravosudnim institucijama/mehanizmima? Koju vrstu reforme muškarci i žene smatraju prioritarnom? Koje lokalne strategije/inicijative postoje u nevladinom sektoru, a kojima mogu da se omoguće bezbjednost i pravda?

Izgraditi reprezentativne institucije sektora bezbjednosti koje promovisu ljudska prava

- Integriranje rodno osjetljivih pitanja vezanih za seksualno uznemiravanje, diskriminaciju i kršenje ljudskih prava u procjene i NiV RSB-a može da na vidjelo izbaci ovu negativnu praksu i ukaže na neophodnost reformi.
- Rodno odgovorna procjena i NiV mogu da obuhvate prikupljanje podataka o broju muškaraca i žena zaposlenih u institucijama sektora bezbjednosti i o činovima/ pozicijama koje oni imaju u ovim institucijama. Osim ovoga, mogu se postaviti i pitanja vezana za prepreke zapošljavanju većeg broja žena i pripadnika ostalih nedovoljno zastupljenih grupa, njihovom zadržavanju na poslu i profesionalnom napredovanju. Legitimitet i operativna djelotvornost institucija sektora bezbjednosti, koje po svom sastavu odražavaju populaciju kojoj služe, se povećavaju.

Poštovanje obaveza predviđenih međunarodnim zakonima i podzakonskim aktima

Preduzimanje inicijative na integraciji rodnih pitanja u procjene i NiV RSB-a nije samo stvar operativne djelotvornosti već je neophodno kako bi se ispoštovale obaveze po međunarodnim i regionalnim zakonima, podzakonskim aktima i normama koje se tiču bezbjednosti i rodnih pitanja. Ključna dokumenta iz ove oblasti obuhvataju:

- Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju (1995).
- Rezoluciju 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti (2000.)

Za više informacija pogledajte Aneks ovom Setu priručnika o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima.

Na koji se način rodna pitanja mogu uvrstiti u procjenu i NiV RSB-a?

Rodne sugestije za procjenu i NiV RSB-a

- Osnujte tim koji je svjestan rodnih pitanja, čiji će članovi biti i muškarci i žene stručnjaci za rodna pitanja. Ukoliko je neophodno, angažujte muškarce i žene prevodiocice.
- Osoblju omogućite da prođe obuku o rodnim pitanjima ili da dobije kratka predavanja o istim.
- Sarađujte sa organizacijama civilnog društva (OCD), uključujući organizacije žena.
- Prikupite informacije od muškaraca i od žena koji zauzimaju različite pozicije u organizaciji/imaju različite čineve
- Sve podatke razvrstajte po polu i starosti.
- Ustanovite rodno odgovorne pokazatelje.
- Prikupite kvalitativne i kvantitativne podatke, koristeći npr.

ankete koje se sprovode po domaćinstvima i razgovore u fokus grupama.

- Primjenite različite metode istraživanja kako biste došli do podataka o RN-u.
- Prikupite podatke o rodnom pitanjima, poput zapošljavanja i zadržavanja na poslu muškog i ženskog osoblja; stopi seksualnog uznemiravanja; primjeni nacionalnih, regionalnih i međunarodnih zakona i podzakonskih akata koji se tiču rodnih pitanja i bezbjednosti, RN-a i ostalih oblika kršenja ljudskih prava.

Procjene RSB-a

- Napravite sistematičnu strategiju za procjenu i uvrstite rodnu dimenziju u svaku njenu fazu: u planiranje, kreiranje, prikupljanje podataka i raspravu o rezultatima.
- Dajte prioritet sprovođenju zajedničkih procjena u koje bi bili uključeni učesnici sa lokalnog i međunarodnog nivoa, pri čemu bi se od njih očekivalo da iskoordiniraju svoje aktivnosti i da međusobno sarađuju.
- Uvrstite pitanja za procjenu koja bi se odnosila na rodne razlike (vidi Odjeljak 1).

Nadgledanje i vrednovanje RSB-a

- Odredite budžet za rodno odgovorno sprovođenje NiV, kao osnovnog dijela RSB-a.
- Nadgledajte i vrednujte različite uticaje koje procesi

2007. godine, DFID je, u saradnji sa britanskim Ministarstvom vanjskih poslova i Ministarstvom odbrane, od četiri stručnjaka za RSB naručio da sprovedu nezavisno vrednovanje programa za reformu sistema bezbjednosti i pravosuđa u Africi. Ovo vrednovanje je obuhvatalo ispitivanje integracije rodnih pitanja i problema HIV/AIDS-a u programima za reformu sektora bezbjednosti i pravosuđa – jer oni predstavljaju osnovne teme bilateralnih programa DFID-a.

Rezultati istraživanja su pokazali da su rodna pitanja, kao i pitanja vezana za HIV/AIDS, u velikoj mjeri prisutna u programima za bezbjednost, sigurnost i pristup pravosuđu, ali da u velikoj mjeri nedostaju u programima koji se tiču odbrane i policije, ili u onim programima koji su obuhvatniji, poput programa za reformu sektora bezbjednosti u Sjevernoj Africi. U preporuke ove procjene spada:

Preporuka 5: Preporučujemo da se tema „Deklaracije o djelotvornosti pomoći iz Pariza“ koja se tiče javnog finansijskog upravljanja i Vajthol teme o integraciji rodnih pitanja i pitanja vezanih za HIV/AIDS uvrste u sve intervencije na RSBP [Reformu sektora bezbjednosti i pravosuđa], a ne samo u one koje se tiču SBPP [Sigurnosti, bezbjednosti i pristupa pravosuđu].

Odjeljak 3

Primjeri pokazatelja o reformi pravosuđa i rodnim pitanjima⁴

Oblast reforme pravosuđa	Primjeri rezultata rodne ravnopravnosti	Primjeri rodno osjetljivih pokazatelja	Metode prikupljanja podataka
RN	Primjena zakonodavstva i nacionalnih akcionih planova na eliminaciji RN.	<ul style="list-style-type: none"> - Procedure postoje i primijenjene su kako bi se obezbijedila odšteta žrtvama zločina počinjenih na rodnoj osnovi, uključujući zločine počinjene u oružanom konfliktu, tokom obnove u postkonfliktnom periodu i nasilja koje su počinili pripadnici institucija sektora bezbjednosti. - Broj krivičnih slučajeva protiv pripadnika sektora bezbjednosti za počinjeno RN. - Povećanje konzistentnog izricanja presuda za zločine RN-a, po vrsti nasilja i srodstvu sa počiniocem. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osnovna procjena i pregled protokola. - Ankete i intervjui sa organizacijama žena i ostalim OCD. - Sudska statistika; podaci dobijeni od organizacija žena. - Sudska statistika; - Pregled članaka iz novina; - Podaci dobijeni od organizacija žena.
Institucionalna reforma	Ravnopravan pristup pravdi za žene i muškarce.	<ul style="list-style-type: none"> - Procenat žena i muškaraca koji izjavljuju da imaju priliku da pristupe formalnom pravnom sistemu kako bi razriješili sporove. - Broj policijskih stanica u siromašnim seoskim oblastima koje imaju dovoljno sredstava i u kojima osoblje čine i žene i muškarci. - Broj sudskih predmeta koji se tiču prava žena u odnosu na broj predmeta koji se tiču prava muškaraca. - Operativne procedure i dokazni postupak su rodno osjetljivi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osnovna i naknadna istraživanja. - Pregled podataka o organizacionoj strukturi i kadrovima u policiji. - posmatranje - Sudski statistički podaci. - Početni i naknadni pregled sudskih procedura.

RSB-a imaju na muškarce, žene, mladiće, djevojke, dječake i djevojčice.

- Proces nadgledanja učinite što je više moguće inkluzivnim i participativnim, npr. putem osnivanja međuagencijskih radnih grupa ili međuresornih radnih grupa, uključujući predstavnike ministarstava za porodična ili pitanja razvoja i OCD.
- Uzmite u obzir međunarodne i regionalne mehanizme za nadgledanje primjene rodni pitanja, poput izvještavanja određenog *Konvencijom UN-a o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena* (CEDAW).
- Uvrstite rodne pokazatelje (vidi Odjeljak 3).

Rodna revizija institucija sektora bezbjednosti

- Stvorite neophodne preduslove, poput postojanja političke volje i tehničkih kapaciteta.
- Obezbijedite da revizor za rodna pitanja bude nezavistan u svom radu i da dobro poznaje interne procedure date bezbjednosne institucije, npr. konsultant spoljašnjeg tima za reviziju i interni stručnjak za vršenje procjene.
- U pitanja koja treba postaviti kao dio rodne revizije spadaju:⁵

Da li u instituciji:

- Postoji ravnopravna zastupljenost muškaraca i žena na svim nivoima u organizaciji?
- Postoje kadrovska politika i praksa kojima se podstiču zapošljavanje, zadržavanje na poslu i profesionalni napredak žena?
- Postoje politika i mehanizmi kojima se sprječava i rješavaju pitanja seksualnog uznemiravanja, diskriminacije i nasilja?

- Postoje tehnički kapaciteti za bavljenje rodno specifičnim pitanjima?
- Postoji osnovna obuka o rodnim pitanjima za sve zaposlene?
- Da li se trenutno primjenjuje integracija rodni pitanja u cjelokupnu politiku institucije, njene programe i inicijative?
- Da li se opredjeljuju adekvatna sredstva za finansiranje rodni inicijativa?

NiV inicijativa za integraciju rodni pitanja u sektoru bezbjednosti

- Kako biste usmjerili uticaj inicijativa za integraciju rodni pitanja u institucijama sektora bezbjednosti, postavite sveobuhvatno NiV ovih inicijativa kao prioritet.
- Odredite rodno osjetljive kvantitativne i kvalitativne pokazatelje koji se tiču cjelokupne institucije ili određenih programa (vidi Odjeljak 4).
- Ukoliko je neophodno, sprovedite naknadne aktivnosti, poput radionica, grupnih diskusija i sastanaka za strateško planiranje, kako biste prilagodili inicijative za integraciju rodni pitanja.

U Priručniku 11 možete naći i...

- Metode prikupljanja podataka za vršenje procjene RSB-a.
- Integracija rodni pitanja u Klingendel okviru za procjenu RSB-a.
- Spisak ključnih učesnika u vršenju NiV RSB-a.
- Tabela kojom se predstavlja upravljanje na osnovu postignutih rezultata rodno odgovornim NiV RSB-a.
- Metode za vršenje rodne revizije.

Odjeljak 4

Nadgledanje integracije rodni pitanja u Ujedinjenim nacijama

Od 1997. godine, pomoćnik generalnog sekretara i specijalni savjetnik generalnog sekretara UN-a za rodna pitanja i profesionalni napredak žena je zadužen za pružanje podrške i nadzor primjene mandata za integraciju rodni pitanja u okviru UN-a. U UN-u se koriste jedinice za savjetodavnu pomoć u vezi sa rodnim pitanjima, kontakt osobe za rodna pitanja i mehanizmi za izvještavanje. Štaviše, Interagencijska mreža za rodnu i ravnopravnost žena je napravila nacrt plana i programa rada za uključivanje rodne perspektive u sve mehanizme izvještavanja i NiV koji postoje u sistemu UN-a.⁶

U informacije koje treba prikupiti spadaju: ⁷

- Demografske informacije u koje treba da spadaju podaci razvrstani po starosti i polu.
- Opis kretanja stanovništva (kako bi se bolje razumio rizik od potencijalnog seksualnog nasilja).
- Opis situacija, prisutnih organizacija i vrsta usluga koje se pružaju i aktivnosti koje su u toku.
- Pregled stanja seksualnog nasilja (stanovništvo koje je visoko rizično i bilo kojih raspoloživih podataka o incidentima seksualnog nasilja).
- Podaci iz nacionalnih bezbjednosnih i pravosudnih organa (zakoni, pravne definicije, policijske procedure, sudske procedure, civilne procedure).
- Sisteme koji u zajednici postoje za sprovođenje tradicionalne pravde ili običajnog prava.
- Postojeće multisektoralne mjere za sprječavanje i aktivnosti za reagovanje (koordinacija, mehanizmi upućivanja na druge službe, psihosocijalne mjere, zdravstvene mjere, obezbjeđenje/policijska zaštita/pravne usluge).

Izazovi i mogućnosti u postkonfliktnom periodu

Procjena i NiV RSB-a su izuzetno važni, ali ujedno predstavljaju i veliki izazov u zemljama koje se nalaze u postkonfliktnom periodu.

Izazovi pred integracijom rodni pitanja

- Čuvanje podataka i njihovo prikupljanje, koji su gotovo rutinska aktivnost u mirnodopskom periodu, može da bude onemogućeno tokom oružanog sukoba; ovdje podrazumijevamo podatke iz bolnica (istorije bolesti), krivične dosjee i ostale podatke kojima raspolažu policija i ministarstva. Promjena ili kolaps javnih institucija često otežavaju prikupljanje sveobuhvatnih i reprezentativnih podataka ili ga čine nemogućim.

- Nedostatak vremena ili finansijskih sredstava može da onemogući stvaranje sveobuhvatnih okvira za vršenje procjene i NiV RSB-a. Međutim, prikupljanje podataka i nadgledanje programa i projekata su od presudne važnosti za uspjeh i koordinaciju ovih programa i projekata.

Mogućnosti za integraciju rodni pitanja

- Može se desiti da međunarodna zajednica, međunarodne organizacije i novoosnovane vlade pokažu više političke volje da investiraju u rodno odgovorne procese RSB-a.
- Kreiranje nove bezbjednosne politike i procedura stvara priliku da se procedura nadgledanja i vrednovanja primijeni od početka, uključujući određivanje ciljeva za zapošljavanje žena i integrisanje rodni pitanja u samo određivanje politike i protokola, operativnih programa, zapošljavanja i obuke.

Dodatne informacije

CIDA – *Guide to Gender-Sensitive Indicators (Vodič o rodno osjetljivim pokazateljima)*, 1997.

Clingendael Institute for the Netherlands Ministry of Foreign Affairs – *Enhancing Democratic Governance of the Security Sector: An Institutional Assessment Framework (Jačanje demokratske uprave sektorom bezbjednosti: okvir za institucionalnu procjenu)*, 2003.

Commonwealth Secretariat – *Using Gender-Sensitive Indicators: A Reference Manual for Governments and Other Stakeholders (Upotreba rodno osjetljivih pokazatelja: priručnik za vlade i ostale učesnike)*, 2005.

OECD DAC – *OECD DAC Handbook on Security System Reform - Supporting Security and Justice (Priručnik OECD DAC-a o reformi sistema bezbjednosti-podrška bezbjednosti i pravdi)*, 2007.

Kievelitz, Uwe et al – *Practical Guide to Multilateral Needs Assessments in Post-Conflict Situations (Praktični vodič za multilateralnu procjenu potreba u postkonfliktnim situacijama)*, 2004.

UNDP – *Handbook on Monitoring and Evaluation of Results (Priručnik za nadgledanje i vrednovanje rezultata)*, 2002.

UNDP/DCAF – *Monitoring and Investigating the Security Sector (Nadgledanje i istraga rada sektora bezbjednosti)*, 2007.

World Bank – *Bibliography on Gender Monitoring and Evaluation (M&E) and Indicators (Bibliografski podaci o nadgledanju i vrednovanju (NiV) primjene rodni pitanja i pokazateljima)*, 2001.

Set priručnika o rodni pitanjima i RSB-u sadrži:

1. Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja
 2. Reforma policije i rodna pitanja
 3. Reforma sistema odbrane i rodna pitanja
 4. Reforma pravosuđa i rodna pitanja
 5. Reforma kaznenog sistema i rodna pitanja
 6. Upravljanje granicama i rodna pitanja
 7. Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
 8. Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja
 9. Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
 10. Privatne vojne i zaštitarske kompanije i rodna pitanja
 11. Procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a i rodna pitanja
 12. Obuka o rodni pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti
 13. Primjena rezolucija o ženama, miru i bezbjednosti u reformi sektora bezbjednosti
- Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

Svaki od ovih Priručnika i Praktikum je dostupan na internet adresama: www.dcaf.ch, www.un-instraw.org i www.osce.org/odihr.

Ovaj Praktikum je pripremio Nikola Popović iz UN-INSTRAW-a, na osnovu Priručnika 11 čiji je takođe autor.

¹ UNDP, *Handbook on Monitoring and Evaluation of Results (Priručnik za nadgledanje i vrednovanje rezultata)*, Kancelarija za vrednovanje, (UN: Njujork), 2002. http://stone.undp.org/undpweb/eo/evalnet/docstore3/yellowbook/glossary/glossary_m_o.htm

² DAC Working Party on Aid and Evaluation (Saradnik o pomoći i vrednovanju), str.21-22.

³ Ball, N., et al., *Security and Justice Sector Reform Programming in Africa (Programiranje reforme sektora bezbjednosti i pravosuđa u Africi)*, Radni dokument o vrednovanju 23, (DFID: London), april 2007. <https://www.oecd.org/dataoecd/42/1/38635081.pdf>

⁴ Hunt, J., 'Gender and Security Sector Reform Workshop' („Radionica o rodni pitanjima i reformi sdektora pravosuđa“), (DCAF, OEBS/ODIHR i UN-INSTRAW: Ženeva), 16.-19. avgust 2007.

⁵ Valasek, K., 'Gender and Democratic Security Governance' („Rodna pitanja i demokratsko upravljanje bezbjednošću“), *Public Oversight of the Security Sector: A*

Handbook for CSOs on Democratic Security Governance (Javni nadzor nad sektorom bezbjednosti: priručnik za OCD o demokratskom upravljanju bezbjednošću), ur. Caparini, Cole i Kinzelbach. (Renesans: Bratislava), 2008.

⁶ Međuagencijska mreža UN-a o ženama i rodnoj ravnopravnosti, "Gender Mainstreaming in Evaluation, Monitoring and Programme Reporting (IANWGE/2005/12 Fourth session)" („Integracija rodni pitanja u vrednovanju, nadgledanju i izvještavanju o programu“), (Njujork: United Nations), 22.-25. februar 2005.

⁷ Guidelines for Gender-based Violence – Interventions in Humanitarian Settings Focusing on Prevention of and Response to Sexual Violence in Emergencies' („Smjernice za rodno nasilje – intervencije u humanitarom okruženju s fokusom na sprječavanje i odgovor na seksualno nasilje u kriznim situacijama“), Stalni međuagencijski odbor, Radna grupa o rodni pitanjima u okviru humanitarne pomoći, 2005, str.25.